

Толкач С.А.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ НЕТОЧНОСТІ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кожен закон України перед тим як почати діяти, повинен пройти так звані етапи «зародження», «становлення» та «розквіту», тобто написання тексту проекту закону, внесення законопроекту до Верховної Ради України, читання, внесення поправок, ухвалення, підписання, набуття чинності тощо. До кожного етапу встановлено ряд вимог, які необхідно дотримуватися законодавцю. Пройшовши всі етапи законодавчого процесу, новий мовний закон, а саме Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (далі – Закон 2704-VIII) від 25 квітня 2019 року, набув чинності 16 липня 2019 року та почав регулювати найважливіші суспільні відносини. Тому логічним є те, що Закон 2704-VIII відповідає всім «стандартам», зокрема вимогам щодо складання тексту нормативно-правового акта. Детальний аналіз вказаного етапу викликає значний дослідницький інтерес.

Згідно з Правилами оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки, особливу увагу необхідно звертати на точність термінології [1]. Застосування багатозначних термінів, неточних формулювань та неясних для читача положень, може привести до виникнення юридичних колізій або викривлення правової свідомості в результаті використання законодавцем незрозумілих термінів нормативно-правового акта. Для того, щоб певний закон був зрозумілим та застосовувався кожним однаково, законодавець вводить в його структуру статтю під назвою «Визначення термінів». Трактуюння юридичних понять, що використовуються в нормативно-правовому акті самим законотворцем підтверджує факт дотримання вимоги щодо відповідності тексту принципу «правової визначеності». Цікавим є те, що Закон 2704-VIII не містить статті «Визначення термінів» (яка наявна в більшості актах українського законодавства), і цей факт є

недоліком мовного закону. Щоб в цьому переконатися розглянемо декілька термінів Закону 2704-VIII та проблемні питання їх визначення.

Першим прикладом є термін «публічна сфера», який описує площину дії норм Закону 2704-VIII. Відповідно до статті 2, дія нового мовного закону поширюється на всі сфери суспільного життя, визначених Законом 2704-VIII, на всій території України, окрім приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів [2]. Зрозуміло, що чітка вказівка на термін, який описує площину застосування положень нового мовного закону («публічна сфера»), відсутня. Хоча законодавець не надав офіційного визначення цього поняття, він відіслав читача до переліку видів публічних сфер, які й відображають сутність досліджуваного терміна. Цей список виглядає приблизно так: в роботі органів державної влади; у нормативно-правових документах; діловодстві та документообігу; освітній, науковій, культурній, медичній; на телебаченні та радіомовленні тощо [2]. Таке посилання на види публічних сфер і є законодавчим тлумаченням терміну «публічна сфера». Але вказана своєрідна дефініція цього терміну не зможе запобігти виникненню суперечливих думок з приводу встановлення меж між публічною сферою та приватною, які сприяють правильному застосуванню норм Закону 2704-VIII. Тільки визначення поняття як сукупність його сутнісних ознак, а не перелік видів досліджуваного явища, допоможе знайти правильну відповідь на запитання: «в яких випадках відбувається порушення мовного закону, а в яких – ні».

Якщо звернутися до доктринальних підходів тлумачення терміна «публічна сфера», можна дійти до висновку про те, що правильне трактування сфери дії нормативно-правового акта напряду залежить від точного розуміння відповідного поняття. Першим вченим, що розкрив сенс категорії «публічна сфера», став Ю. Габермас. Він вважав, що «публічна сфера» – це та сфера соціального життя, в якому формується громадська думка [3, с. 231]. Також існує наукова позиція, відповідно до якої, «публічна сфера» – це спосіб забезпечення в суспільстві клімату причетності до управління суспільними справами і демократизму [4, с. 5]. За допомогою публічної сфери відображається взаємозв'язок суспільства та

держави, в якому держава представляє інтереси всього суспільства, які сформовані на основі приватних інтересів. Можна дійти до висновку, що публічна сфера – це сфера соціального життя, яка відображає активну участь громадян в управлінні державою суспільними справами, тобто в політичному процесі. Це означає, що сформувавши приватні інтереси, особа зможе вплинути на виникнення публічного інтересу, який спрямований на задоволення потреб всього суспільства. Тому варто звернути увагу на нагальність встановлення терміну «публічна сфера» творцем законодавчої бази, оскільки відповідне поняття відображає сферу поширення дії мовного закону.

Наступним прикладом, який доведе необхідність закріплення термінологічної бази в Законі 2704-VIII, є термін «обмежене коло осіб». Відповідно до статті 29, заходи, що організовуються повністю чи частково органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними установами тощо, є публічними заходами. Закон 2704-VIII встановлює обов'язок проведення публічних заходів виключно українською мовою. При цьому, коли вони проводяться недержавною мовою, то організатори зобов'язані забезпечити синхронний або послідовний переклад державною мовою, якщо цього вимагає хоча б один учасник такого заходу. Також зазначено, що положення не поширюється на заходи для обмеженого кола осіб та заходи, організовані спеціально для іноземців та/або осіб без громадянства [2]. Але визначення терміна «обмежене коло осіб» відсутнє, тому стає незрозуміло, хто відноситься до таких осіб. Якщо кожен публічний захід, який організований, наприклад, такою державною установою, як вищий навчальний заклад, визначати як для «обмеженого кола осіб», то можна нехтувати обов'язком застосування української мови. Тож важливим є встановлення визначення відповідного терміну для того, щоб уникнути виникнення порушень з боку суб'єктів організації публічного заходу, які замість забезпечення проведення заходу українською або надання перекладу, можуть змінити статус заходу, щоб не нести додаткових обтяжень у вигляді забезпечення перекладача та оплати за його послуги.

Ще одним суперечливим поняттям, що міститься в Законі 2704-VIII є термін «вульгаризація української мови». Він зустрічається лише одноразово серед чинного національного законодавства загалом, та в тексті Закону 2704-VIII зокрема. Відповідно до статті 3 встановлено одне із його завдань, яке виражається у підтримці української мови шляхом запобігання вульгаризації української мови та змішування її з іншими мовами [2]. Від латинського вульгаризм – «vulgaris» означає звичайний, брутальний, простий. Мається на увазі простіший або грубіший, ніж норма – нормативна лексика, тобто літературна. Щось, що існує поза межами нормального спілкування [5]. Як зазначає Академічний тлумачний словник української мови, це «грубе слово або вираз, що перебуває поза нормами літературної мови» [6, с. 787]. Тому можна зробити висновок, що «вульгаризація української мови» це процес застосування вульгаризмів до української мови, а саме викривлення українських слів або виразів у бік їх спрощення. Відсутність визначення цього терміна навряд чи призведе до нехтування нормами Закону 2704-VIII або до виникнення хибних думок з приводу розмежування сфер поширення дії мовного закону, але встановлення його дефініції законодавцем також має важливе значення. Це пов'язано з тим, що поняття «вульгаризація української мови» є новим та унікальним в українському законодавстві, однакове розуміння якого необхідне для якісного застосування правниками-практикантами та науковцями в майбутньому.

Отже, пильна увага термінологічним аспектам будь-якого нормативно-правового акта (наразі було досліджено новий мовний закон), має позитивний вплив на правову систему країни загалом. Встановлення визначення термінів з боку самого законодавця сприятиме запобіганню виникненню суперечливих питань з приводу їх тлумачення та застосування. Тож варто відмітити необхідність запровадження статті «Визначення термінів» в структуру Закону 2704-VIII, що допоможе уникнути деформацій праворозуміння в процесі практичного застосування мовного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) : Правила, Рекомендації від 01.06.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06/sp:wide> (дата звернення: 02.02.2020).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 02.02.2020).
3. Бодрунова С.С. Концепции публичной сферы и медиакратическая теория: поиск точек соприкосновения. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2011. Том 14. № 1(54). С. 110–132.
4. Оболенський О., Лукін С. Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять : зб. наук. Праць / Дніпропетровський регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентові України, 2013. Вип. 2(17). С. 3–11.
5. Вульгаризм. *Енциклопедія сучасної України* : веб-сайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30110 (дата звернення: 02.02.2020).
6. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. 799 с.